

Νεοαποικιοκρατία και υπερκατανάλωση στον τουρισμό και στο εμπόριο αποβλήτων

«Αν δεν μιλήσουμε για ηθική, δεν έχουμε παρά να κοιτάξουμε γύρω μας για να πάρουμε μια μίλιμα για "πρόοδο"». Η φράση αυτή διατυπώθηκε από τον Κορνέλιο Καστοριδίδη στο έργο του *Η άνοδος της ασυμμετρίας*. Μιλώντας για την πρόοδο και τον καπιταλισμό, ο Καστοριδής, επισημαίνει την αναγκαιότητα αναδιοργάνωσης των κοινωνικών θεσμών των πολιτιστικών/οικονομικών/πολιτικών σχέσεων και των εργασιακών προϋποθέσεων. Η αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης, ως απότοκα του καπιταλιστικού συστήματος, κατέχουν κεντρική θέση στη ζωή του ανθρώπου. Αυτό που χαρακτηρίζει την κοινωνία είναι «μια τρέλη κοίρα που μια αυξανόμενη καταπόνηση». Οι συνέπειες είναι ορατές τόσο στην ψυχική και ηθική κατάσταση του κοινωνικού υποκειμένου όσο και στην καταστροφή του περιβάλλοντος.

Ένα βιβλίο-συμβολή στη σύγχρονη περιβαλλοντική δημοσιογραφία

Στο βιβλίο του *Ο πόλεμος των σκουπίδιων: ανταποκρίσεις από τις παγκόσμιες χωματερές* (μτφ. Δέσποινα Κανελλοπούλου, εκδ. Δόμη, 2025), ο δημοσιογράφος Αλεξάντερ Κλαπ διεξάγει μια εκτενή διετή έρευνα σε πέντε ηπείρους για να εντοπίσει τις παγκόσμιες οδούς διακίνησης αποβλήτων. Επισκεπτεται απομακρυσμένα χωριά και πόλεις σε Ινδονησία, Γουατεμάλα, Τουρκία, Αιγαίο, Γκνάνα και καταγράφει τις τρομακτικά ανθρωπιστικές πρακτικές του διεθνούς εμπορίου αποβλήτων.

Ο Κλαπ αποκαλύπτει πώς ολόκληρες αστικές οικονομίες έχουν δομηθεί πάνω στη νόμιμη και στην παράνομη εισαγωγή αποβλήτων από άλλες περιοχές. Μεγάλος όγκος αυτών των αποβλήτων υποβάλλεται σε επεξεργασία από άτομα που δεν διαθέτουν την απαραίτητη εκπαίδευση ή τα κατάλληλα μέσα.

Εμβαθύνει στο ιστορικό πλαίσιο της διαχείρισης των αποβλήτων, αποκαλύπτοντας πώς οι πλουσιότερες χώρες έχουν συστηματικά αναθέσει τα απορρίμμά τους

σε οικονομικά αδύναμες χώρες συχνά πείθοντας ή ακόμα και δίνοντας κίνητρα σε αυτά τα κράτη να δεχτούν τα σκουπίδια τους με το πρόσχημα της οικονομικής ευκαιρίας. Πρόκειται για ένα νέο τύπο αποικιοκρατίας όπου ο Παγκόσμιος Νότος έχει μετατραπεί σε αποθετήριο των υποπροϊσούρεσεων του Παγκοσμίου Βορρά.

Οι κοινωνίες στον Παγκόσμιο Νότο επομίζονται το βάρος μιας κρίσης που δημιουργήθηκε στον αναπτυγμένο κόσμο, με σοβαρές συνέπειες για τη δημόσια υγεία, τα τοπικά οικοσυστήματα και τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα. Συνδιάζοντας την ενδελεχή έρευνα, τη ρεαλιστική απεικόνιση και την καταγιοτική αφήγηση, ο Κλαπ ασκεί δριμύεια κριτική στην παγκόσμια πολιτική για τα απόβλητα που μεταβιομηχανικό εμπόριο αποβλήτων στο μετακαταναλωτικό που ονομάζεται «Ανακύκλωση». Ο εξοραϊσμός αυτός εξασφαλίζει την απενεχοποίηση των καταναλωτών και οδηγεί στην υπερκατανάλωση. Παρουσιάζοντας την πραγματική εικόνα του αφηγήματος της κυκλικής οικονομίας που εξασφαλίζει η υποτιθέμενη επαναλαμβανόμενη ανακύκλωση των ασύκλων υλικών, ο Κλαπ απογυμνώνει τους μηχανισμούς εκμετάλλευσης των οικιακών και βιομηχανικών αποβλήτων.

Με το βιβλίο του αυτό ο Κλαπ συμβάλλει σημαντικά στη σύγχρονη περιβαλλοντική δημοσιογραφία. Πρόκειται για ένα διαφοριστικό εργαλείο για την κατανόηση της πολυπλοκότητας της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης και της παγκόσμιας ανισότητας.

Τι σημαίνει να δουλεύεις στην καρδιά της τουριστικής βιομηχανίας

Η Άννα Πατσέκο στο βιβλίο της *Ηρθα εδώ και μας θυμήθηκα: Μια ιστορία για τον τουρισμό, την εργασία και την τάξη* (μτφ. Χριστιάννα Νικηφοράκη, εκδ. Carnivora, 2025), μας ξεναγεί στη Βαρκελώνη αποτυπώνοντας τις συνέπειες του μαζικού τουρισμού στην πόλη, στους κατοίκους και στους εργαζομένους. Ο μαζικός τουρισμός εμφανίζεται ως χαρακτηριστικό της καταναλωτικής πτυχής μιας κοινωνίας δομημένης σύμφωνα με τις αρχές του καπιταλισμού και ως μορφή της νεοαποικιοκρατίας. Η συγγραφέας για επτά μήνες εισέδωσε στους χώρους του τουριστικού τομέα είτε ως υπάλληλος πο-

λυτελών ξενοδοχείων είτε συγκεντρώνοντας μαρτυρίες άλλων εργαζομένων ώστε να συλλέξει στοιχεία για τις εργασιακές συνθήκες. Καταγράφει τι σημαίνει να δουλεύεις στην καρδιά της τουριστικής βιομηχανίας: στα ξενοδοχεία, στα εστιατόρια, στις αθέατες πλευρές της «φιλοξενίας».

Αυτή η άμεση επαφή με το αντικείμενο χαρίζει στο βιβλίο μια αυθεντικότητα που το ξεχωρίζει από πιο ακαδημαϊκές προσεγγίσεις. Εξετάζει τόσο τη σχέση εργοδότη-εργαζόμενου όσο και αυτή μεταξύ εργαζομένου και πελατών/τουριστών. Η νεοφιλελεύθερη αυτοπραγμάτωση επιβάλλει τα ταξίδια καθώς «κάποιος που δεν είναι κοσμοπολιτισμένος γίνεται συχνά αντιληπτός ως ένα άτομο που του λείπει η φιλοδοξία, η κουλτούρα ή το status» (σελ.63). Τονίζει την ύπαρξη της κουλτούρας της πολυασαχόλησης ως ιδεολογικής βάσης της πολυεργασίας μέσω της οποίας εξασφαλίζονται οι οικονομικοί πόροι προς ικανοποίηση των δημιουργημένων αυτών καταναλωτικών αναγκών.

Το πρόβλημα στον υπερτουρισμό

Το βιβλίο του Γιώργου Ρακά *Υπερτουρισμός - Ανέμελος καπιταλισμός και κοινωνική κρίση της πόλης* (εκδ. Πατάκης, 2025) αποτελεί μια από τις πιο πρόσφορες παρεμβάσεις στον δημόσιο διάλογο για το μέλλον των πόλεων και την επίδραση του τουρισμού στο αστικό περιβάλλον. Ο συγγραφέας υπογραμμίζει πως το πρόβλημα στον υπερτουρισμό δεν έγκειται στον υπερβολικό αριθμό επισκεπτών, αλλά στην κοινωνική κρίση που προκαλείται από τις δυνατότητες μιας περιοχής να καλύψει τις ανάγκες που δημιουργούνται στον τουριστικό κλάδο. Όταν ο ρυθμός ανάπτυξης του τουρισμού υπερβαίνει τις διαθέσιμες υποδομές, όταν εκτοπίζονται οι κάτοικοι από τις γειτονιές τους λόγω αύξησης ενοικίων και βραχυχρόνιων μισθώσεων, όταν αλλοιώνεται η φυσιογνωμία της πόλης για να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις μιας παγκοσμιοποιημένης «βιομηχανίας εμπειριών», τότε οι συνέπειες στην καθημερινή ζωή των κατοίκων γίνονται ορατές. Κάνει λόγο για το αίσθημα της αποξένωσης που βιώνουν οι κάτοικοι στην πόλη τους, το φαινόμενο της «σολασταλγίας», τη νοσταλγία της οικειότητας που χάνεται καθώς το αστικό περιβάλλον μεταμορφώνεται.

Ο Ρακάς στέκεται κριτικά απέναντι σε αυτό που αποκαλεί «ανέμελο καπιτα-

λισμό» στην τουριστική βιομηχανία. Το φαινόμενο αυτό περιγράφεται ως συστημένη παραγόντων όπως οι πλατφόρμες βραχυχρόνιας μίσθωσης και τα κοινωνικά δίκτυα, τα οποία προβάλλουν γειτονιές και εικόνες «αιθεντικότητας» που μετατρέπονται γρήγορα σε προϊόντα μαζικής κατανάλωσης. Το αποτέλεσμα είναι η εμπνευματοποίηση της ίδιας της πόλης, η ντυσιολογία του αστικού περιβάλλοντος – η μετατροπή σε θεματικό πάρκο – και η απόπληξη των δικαιωμάτων των κατοίκων να τη ζουν με τον δικό τους ρυθμό, τονίζοντας το κοινωνικό αυτό κόστος.

Ο Ρακάς σημειώνει ότι ο υπερτουρισμός συμβάλλει στην ανεπαρκή και υπερτιμημένη στέγαση, στην ελλιπή απόδοση των υποδομών, ακόμη και στη μεταβολή του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνομαστε τον δημόσιο χώρο. Μας υπενθυμίζει πως οι πόλεις δεν είναι μόνο τουριστικοί προορισμοί προς τέρψην των επισκεπτών, αλλά κυρίως τόποι ζωής των κατοίκων τους. Το φαινόμενο της υπερκατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών –εντάσσεται και ο υπερτουρισμός εδώ– καθώς και η επίδραση των πρακτικών της νεοαποικιοκρατίας αποτυπώνονται και στη μυθοπλασία. Η αυτοπραγμάτωση και η κατάκτηση της ευτυχίας μέσω των υλικών αγαθών και εμπειριών απασχόλησε την Έλσα Τριολέ στην τριλογία της *Η εποχή του γάιου*, τον Ζορζ Περέκ στο *Τα πράγματα* και πρόσφατα στο μυθιστόρημα *Τελετήματα* του Βιντσέντζο Λατρόνικο, ενώ ο υπερτουρισμός και η αποικιακή νοοτροπία εμφανίζονται στα μυθιστορήματα *Wonderfuck* της Καταρίνα Φόλκμερ, *Συμπεράσματος* της Μέρνι Ελ Μεγντάι, *Η χορεύτρια* του Πατρίκ Μοντανό.

Η καπιταλιστική κοινωνία στρίβεται σε ένα φανταστικό που εξυψώνει την απεριόριστη ανάπτυξη και την ατέρμονη κατανάλωση. Σε αντίθεση με την κλασική αποικιοκρατία, η νεοαποικιοκρατία δεν ασκείται πια με στρατιωτική κατοχή, αλλά με οικονομικά, πολιτισμικά και θεολογικά μέσα. Η υπερκατανάλωση του Βορρά συνδέεται άμεσα με τη νεοαποικιακή εκμετάλλευση του Νότου. Η πραγματική ελευθερία θα πραγματοποιεί από την ικανότητα μιας κοινωνίας –των πολιτών και των συλλογικοτήτων– να αυτοθεωριστεί.

Αγγελική Σπηλιοπούλου